

delo zanemarjeno, ker jih nihče k delu ni moral. Poprijeli so se raji vožnje in barantije, da bi bolj z lahkoma živeli. Glejte lepi izgled gosp. Vilharja, posestnika na Kalcu pri Zagorji. Več sto in sto voz kamna je odpravil iz kamnatih senožet; kjer je bil popred kamen, zdaj trava raste. In koliko sadja se je zasadilo. Da na dolgo ne razkladam: ozrite se v Premsko faro! Koliko je ondi sadúnosnega drevja po prizadevi za sadjorejo vnetega bivšega gospoda fajmoštra na Premi, in koliko dobička imajo sedaj ondodni kmetovavci! Kar je bilo unim mogoče, bo tudi Vam in nam, kjer zdaj ni sadja.

Počasi, to je, vsako leto nekaj zboljšati je treba, začeti pa precej. Če eno leto 60 dni dva domača delavca snažita senožeti, odpravljata kamne z njiv i. t. d., koliko bolje bodo njive in senožeti že v petih letih! Če eno leto 15 sadnih dréves posadiš, koliko jih bo v 10 ali 20 letih!

Koliko ložej bote njive obdelovali, če bote imeli živino domá pri kmetii, kakor dozda, ko je po cestah gnoj trosila? Imeli bote več gnoja. Če bodo pa njive dobro obdelane in dobro gnojene, bo polje bolj obilno rodilo; imeli bote vedno boljših pridelkov in več živeža.

Ravno tako je s sadjem. Kaj zaleže sadje posušeno pri domačii! kolika dobrota je voda kuhanega sadja ob času košnje, ob žetvi! koliko bolje in bolj zdrava je kakor pa sparjeno vodo piti, po kateri večkrat človek po čevah oboli!

Kako in kje saditi, in kaj je storiti, da se sadjoreja pospeši?

Vsak kmetovavec ima na svojem posestvu še dosti prostora za sadje, če ne med njivami, pa po senožetih ali travnikih in po spašnikih. Če so ravno spašniki skupej, se da sadje rediti, toda se mora zavarovati živine, to je, zagraditi. Da se toliko ložej divjakov in cepičev dobí, je treba, da v večih vaséh ali terjih napravijo posebne sadne sadišča ali vertne šole, tako na. pr. v Ložu, v Cerknici, v Planini, v Postojni, v Razdertem, v Senožecah, v Zagorji, v Bistrici, v Lipi i. t. d. Saj mislim, da bodo soseske radi toliko prostora darovale za svoj lastni dobiček. Pečati s tem bi se pa morali posebno šolski učenci in učenci, ktere bi imeli podučevati, kako peške ali košice saditi, kako cepiti i. t. d. — Ne le sadno drevje bi se v takih vertih redilo, ampak tudi drugo drevje, kakor: gaber, jagnedi ali janci, akacija, javor, smreka, jela ali hoja i. t. d. Upati je, da bi gojzdni oskerbniki od bližnjih grajšin se radi podučevali, kako tako drevje sejati, saditi in rediti. — Kam pa s tem drevjem? bo morda marsikdo vprašal. Odgovorim: Glejte goličave po spašnikih, kraje — kjer je pred več let gojzd rastel! Ali ni silna potreba, drevje roditi, da bi se zopet gojzd zarastel? Kolika dobrota pa je gojzd, vam ni treba praviti.

Naj vas nikar ne odvráčuje misel, da vi, ki sejete ali sadite, ne bote od tega nobenega dobička vživali. Res je, da ga morebiti ne bote; — ali pa ne bo lepa in bogata dedšina za vaše otroke! — Ko bi gojzd rastel po toliko goličavah na Pivki, po Krasu i. t. d., koliko manj moči bi tudi burja imela? Začnite pa tam drevje saditi, kjer ni burje; saj je tam pa tam zavetje, kamor burja ne pride, in tako zmirej naprej, in vidili bote, da se da storiti, kar nekteri mislijo, da ni mogoče. Ne bilo bi pa pametno, tam drevje saditi, kjer je huda burja; drevjiče bi se ne moglo ukorepiniti in kmalo bi vsahnilo.

Kar se reje sadnega drevja tiče, je treba posebno v sercu mladine ljubezen in veselje do nje obuditi. Če bo mladenček veselje do sadjoreje imel, bo tudi kot gospodar sadje čislal. Zastonj je starim trobiti; večidel je bob v steno. — Zatorej se spet na učitelje obrnem in rečem, da oni zamorejo nar več storiti, in mladini veselje do vsega, kar je prav in dobro, vcepiti.

Koliko šol je pač na Krajskem z vertno šolo? Pač le malo; na Notrajskem za nobeno ne vém!

Poprimite se sviloreje! Vsak pozná dobiček pridelovanja žide ali sviloreje, ker le koliko vé, kaj da je svilo-

reja. Letošnje leto je marsikdo blagroval leto, da se je sviloreje poprijel, in žal je bilo marsikteremu, da mu za njo do zdaj ni bilo mar; pa gotovo tudi dosti terdnih sklepov je bilo storjenih, prihodnjo spomlad se sviloreje lotiti. Dobiček je očiten, ker ne prizadene veliko dela; saj se zamore stara mamica, ki že za nobeno težje delo ni, s tem pečati, ali tudi kak star betežen možek zamore to delo opravljati, torej smem reči: sviloreja prizadene malo truda v primeri dobička, ki iz nje izhaja.

Po Istri so se že zelo sviloreje poprijeli in čedalje bolj in bolj. Jaz si pa upam reči, da se sviloreja zamore v Senožeskem, Postojnskem in Bistriškem okraji in pa po Ipavskem s pridom špogati.

Marsikdo bo rekel: „Burja, pozni mraz spomladi in slana dostikrat še druge pridelke vgonobé in končajo, pa murve ne bodo?“ — Al le počasi! — Res se vse to utegne zgoditi, in se je že zgodilo; vendar je pa to redko kterikrat, in tudi ne povsod na enkrat. Kakor burja ni povsod huda, ravno taka je s slano; kjer terta rodi, tudi murve rastejo.

Sadite torej murve narpopred tam, kjer ni hudega piša, in potem čedalje naprej, posebno kjer je kraj bolj v zavetji, in vidili bote, da sviloreja se bo zamogla začeti in bo obstala; — če bi ravno kakšno leto tam pa tam mraz kaj škodoval, saj tudi mraz sadje vzame in slana žitno setev poškodje in pomori, ali vendar le redko kterikrat.

Kako zemljiša obdelovati, kako gnojiti, orati, sejati i. t. d., ne bom razlagal; saj imamo mnogo dobrih bukev zato, na pr. „Kemijo“ Vertovcovo, — „umno kmetovanje“ Zalogarjevo in drugih nemških bukev. Po teh se ravnajte, poslušajte umne kmetovavce, in posnemajte jih; kmalo se bo vaše kmetijstvo zboljšalo, kar bo vaš borni stan povzdignilo na boljšo stopnjo.

Učiteljem priporočam posebno ravnokar imenovano „kemijo“ in „umno kmetovanje“, kakor tudi za učenje sadjoreje kratko pa umevno učenje gosp. L. Pintarja v Preddvoru nad Krajnom, in pa tudi „krajnskega vertnarja“ Pircevega. Svilorejcom pa priporočam ravno tudi zato na svitlobo dane bukvice: „Kako murve in svilode rediti.“ Zraven tega pa poprašujte zvedenih kmetovavcov, sadjorejcov in svilorejce.

Ne pozabite pa tudi ne vinske terte, tam, kjer je še, ni in bi lahko bila; — posnemajte v tem lepi izgled Bistričanov in Ternovčanov, ki vedno novo terto sadijo, in si marljivo za boljo prihodnost prizadevajo, — le tako naprej!

Če bi vsak kmetovavec po svoji moči ta moj opomin ubogal, da bi mu bilo mar za vse to, kar sem priporočal, bo počasi vedno bolji stan za pridnega kmetovavca „lenega pa čaka stergan rokav, palica beraška in prazen bokal“, kakor je naš modri pevec Vodnik resnično že pred 51 leti prepéval.

D — n.

Kratkočasno in podučno berilo.

Iz Salomonovih pregovorov.

„Posnémaj mravljo“, je rékel kralj Salomon, in uči se: „mravlja si nabêre poleti, česar potrebuje pozimi.“ Koliko družih žival je še, od kterih se more človek kaj koristnega učiti? — Ošabnež! posnémaj gosénco, in uči se: gosénca se oblači v svilo, da namen svojega življenja doseže! Ti pa se oblačiš v svilo, da se ponašaš. — Posnemaj kresnico, modrijan in kdor si domišljuješ, da si učenik naróda, in uči se: v tamóti svetiti, pa ne svitlobe tamniti. — Posnemajte bčele, mladénči, in učite se: toliko mladenčev snubi devico; slédnji dobi kožuh, pa vsi si uzajemno oslajújejo življenje. — Posnemajte golobe, vi zakonski, in učite se: nježno krulji golob, in

prijazno in ljubeznivo mu frefetá golobica napróti, — tudi golobje se slišijo, ker se ljubijo. Koliko vas je, ki se delate golobom enake, pa vendar sovražite eden drugega? — Posnemajte lesico, pravoslavci, in učite se: lesica požera nage polže, in jim puša hišo; marsikteri iz med vas pa žrê hiše in puša polže — nage. — Posnemajte opico (merkenco), kateri bukve kujete in natiskujete, in učite se: tudi opica posnéma ptuje déla, pa ne nosi jih v tiskarnico kot svojo vlast. — Kako srečni bi bili ljudje na zemlji, če bi se od žival učili samo tega, kar je dobro, pa ne tudi, kar je slabo!

Novičar iz avstrijskih krajev.

Iz Toplic na Dolenskem. — Leta 1850 je nemila kolera neznano divjala po Toplicah. V kratkem času je pobrala mnogo seljanov in ostale napolnila z nezmernim strahom. Spoznavši, da v toliki sili jim ni v stanu pomagati gola človeška moč ali sama zdravniška umetnost, se obernejo Topličani k Njemu, kateri ima za vsako stisko pripravno pomoč, za vsako rano hladivno mazilo, ter sklenejo, na ondotnem pokopališču izzidati kapelico, in jo posvetiti Njej, katero imenujemo Tolažnico žalostnih, posvetiti Materi božji sedmerih žalost, da bi ljubi Bog po svojem neskončnem usmiljenju in na priprošnjo Marije, prečiste device, odvernili od njih neznane kolere šibo grozovito. Bolezen odjenja, darovi se nabirajo za kapelico. Ali obljuba storjena v sili se le rada odklada. Tudi Topličani je s strahom pred boleznijo vred zapustila malo po malem prva gorečnost. Še le, ko je leta 1855 kolera sopet stopila na noge ter sedito morila ljudi krog in krog Topliške fare, se lotijo dela, ter izgotové unanje zidovje še tisto leto. Drugo leto ga spravijo pod streho, zgotovijo zvonik, in zverše zidarji svoje delo. Vendar le kapelica ni še mogla biti posvečena za službo božjo. Manjkalo je še altarja, manjkalo duri, okenj i. t. d., kar se je zgotovilo še le to leto. Slavni mojster Ljubljanski, gospod France Zajic, izreže iz lesa prelepo podobo žalostne Matere božje. Gospod Goldenštajn pride, ter mojstersko izdela na moker zid Kalvarsko goro z osebami vred, ktere so bile pričujoče pri pogrebu Kristusovem; vrata, oknja, in kar še drugega manjka, se zgotovi, in kapelica željno pričakuje srečnega dne, v katerem bi imela biti posvečena v službo božjo, in bi se svete maše prva daritev opravila na njenem altarju, — pričakuje kot zala nevesta dne svoje poroke. Da, — rés zala nevesta! V priprostem greškem zlogu zidana stoji na prijaznem homcu, da jo je le veselje viditi od vseh strani, sosebeno pa iz tiste višine, s ktere pridši iz Novega mesta zagledaš okrajno Topliško. Slehernemu, ki jo vidi, je všeč. Častiti gospod fajmošter Kestnar, kateri tukaj na počitku živé, so se že bili zavzeli, v Bavtovasi zbrati si kraj, na katerem bi počivalo nekdanjih mervto telo. V Bavtovasi namreč so veliko let delali v vinogradu Gospodovem. Kadar pa je bila kapelica dodelana na pokopališču Topliškem, jim je dopadla tako močno, da so sklenili, ondi si poiskati prostora, na katerem bi spalo njih umerlo telo, dokler bi ga iz smertnega spanja v novo, ter večno življenje ne obudil poslednje trombe glas. — Nevesta tedaj je pripravljena in ženin pride. — XVII. nedeljo po binkošti, ter 27. dan septembra se pripeljejo prečastiti proš, gospod Jernej Arko iz Novega mesta, opravijo najpoprej v farni cerkvi službo božjo, ter z znano zgovernostjo razložé v pridigi namen, iz kterege so Topličani zidali kapelico na svojem pokopališču, in dolžnosti, ktere imajo zdaj do svoje kapelice. Nato darujejo daritev svete maše, pri kateri jim je streglo več sosednih duhovnov, kateri so s svojo pričujočnostjo lepo pripomogli k povikšanju te lepe slovesnosti. — Po dokončani službi božji gremo v procesii na pokopališče. Po celem potu so bile razstavljene na oba kraja maje kakor o svetem rešnjem Telesu, ter prevezane z zalimi vencí, prepletene s pisanimi trakovi, olepšane z nježnimi

banderci. Nad durmi pa je bilo napisano presveto ime Marijno vse v zelenji in cveticah. Fantom in dekletom gré čast, da so napravili vse te lepote. Na pokopališče pridši prečastiti gospod proš blagoslové vodo in na to kapelico od zunaj in od znotraj. Potem se vstopijo pred duri, opomnijo v kratkem nagovoru, da je kapelica zdaj blagoslovljena in odločena v božjo službo, zahvalijo v imenu Marijnem častitega gospod fajmoštra Jurja Gornika za veliko skerb, katero so imeli pri zidanju, za obilne stroške, ktere jim je zidanje prizadjalo, in sosebeno za lepi večji zvon, kterege so kupili Marii za vezilo za lastne dnarje; — zahvalijo častitega gospod fajmoštra Kestnarja, ki so memo drugih ne malih darov v ravno ta namen darovali manjši zvon; — Bog daj, so pridjali, da bi vama ta dva zvonova enkrat zvonila v nebesa! — zahvalijo častitega gospoda Franceta Vičeljna, oskerbnika Soteške grajščine, kateri je kar zastonj izdelal za kapelico obris, in tudi delo vodil od prvega do zadnjega; — zahvalijo naposled tudi še vse druge dobrotnike, kateri so dobroserčno kaj pripomogli k temu delu, med ktere po pravici devamo v prvo versto blagorodno Blagajevu gospo iz Polhovega Gradca in gosp. Plajvajsovo družino iz Krajna. — Zdaj častiti gospod fajmošter Topliški pristopijo k altarju, ter na njem opravijo svete maše prvi dar za vse dobrotnike in dobrotnice kapelice, vmes pa prepevajo Topliški pevci in pevke med drugimi tudi milo pesem Potočnikovo od sedem žalost Matere božje, h kateri so slavni gospod Rihar zložili prelepi napev. Mehkočutno ljudstvo se je v solzah topilo od veselja, nič manj kot takrat, ko sta bila zvonova obešena v zvonik, in sta prvič zapela po obližji. „Oh,“ — so zdihovali takrat nekteri — „ta le dva zvonova nam bota zvonila, kadar ponesejo naše mervto telo v černo zemljo!“ — Po sveti maši so blagoslovili visoko častiti gospod proš še tisti del pokopališča, kateri je bil k poprejnemu privzet in prizidan, ter molili na to za duše tistih, katerih trupla počivajo na starem, pa tudi tistih, kateri bodo ležali na novem delu pokopališča, ter poslali pred sedež milosti božje vročo željo in mili zdihljaj, da bi zaveržen in pogubljen ne bil nobeden tistih, kateri bodo na tem mestu pričakovali sodnega dneva.

Iz Istre. Presvitli cesar Ferdinand in cesarica Maria Anna so za napravo podfare v Polžani 400 fl., in presvitla cesarica Karolina Avgusta za napravo podfare v Zvoneku 300 fl. premilostivo darovali.

Novičar iz raznih krajev.

Z Najvišjim ukazom od 27. septembra t. l. je bila vsem urednikom dolžnost zamolčljivosti v uredskih opravilih sploh oestro s tem na serce položena, da čaka tiste ostra kazni, kateri se zoper to pregrešé. — Po razkazu vis. c. kr. ministerstev, mednarodnemu štatističnemu zboru na Dunaji predloženemu, je v našem cesarstvu 24 cesarskih fabrik za tabak, v katerih služi 19,228 urednikov, služabnikov in delovcov. Te fabrike so podelale v letu 1856 689,563 centov sirôvega tabaka; vsih izdelkov je skup bilo 694,230 centov; namreč 24,714 centov pristnega in 40,208 centov prostega tabaka za nos; 47,066 centov pristnega in 511,281 centov prostega tabaka za kaditi, in 70,961 centov ali 907 milijonov 477,151 cigár. Memo leta 1851 je bilo 1856 v Avstrii blizo 400 milijonov cigar več porabljenih. — Vodstvo železnice med Dunajem in Terstom je naznanilo, da se na kolodvoru v Ljubljani védno dobri delavci, zlasti ključavničarji za mašine za dobro plačilo po dnéh v službo jemljejo. — Pri sv. Ani poleg Arada na Ogorskem je spravil premožen kmet 30 véder novega vina v hram, kjer je začelo vréti. Njegova žena gré z deklo v hram po nekaj. Mislila ni ne ona ne dekla, da gréste v smert; obé so namreč čez pol ure v hramu mervte našli. Vinski hlip ju je zadušil. Poklicani zdravniki niso mogli nič pomagati in trupla ste v